

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
Toimitteita

17

Monikulttuurisuuden aika
Viipurissa

toimittaneet

Pentti Paavolainen & Sanna Supponen

HELSINKI 2013

ISSN 1236-4304 (SARJA; PDF)

Viipurin suomalaistuminen

Yrjö Kaukiainen

Viipurin suomalaistuminen 1800-luvulla oli laaja prosessi, jota voidaan tarkastella useammasta näkökulmasta. Näistä keskeisimpiä ovat toisaalta kaupungin väestöllinen ja sosiaalinen muutos sekä aatteellinen ja poliittinen kehitys. Ne olivat samaan suuntaan vaikuttaneita ilmiöitä, mutta kronologialtaan ne eivät olleet aivan yhteneväisiä. Myös niiden taustatekijät olivat erilaisia: demografinen ja sosiaalinen muutos oli erottamaton osa kaupungin nopeaa kasvua 1800-luvun jälkipuoliskolla, kun taas kulttuurinen ja poliittinen suomalaistuminen oli yhteydessä koko suuriruhtinaskunnassa vaikuttaneeseen suomalaisuusliikkeeseen.

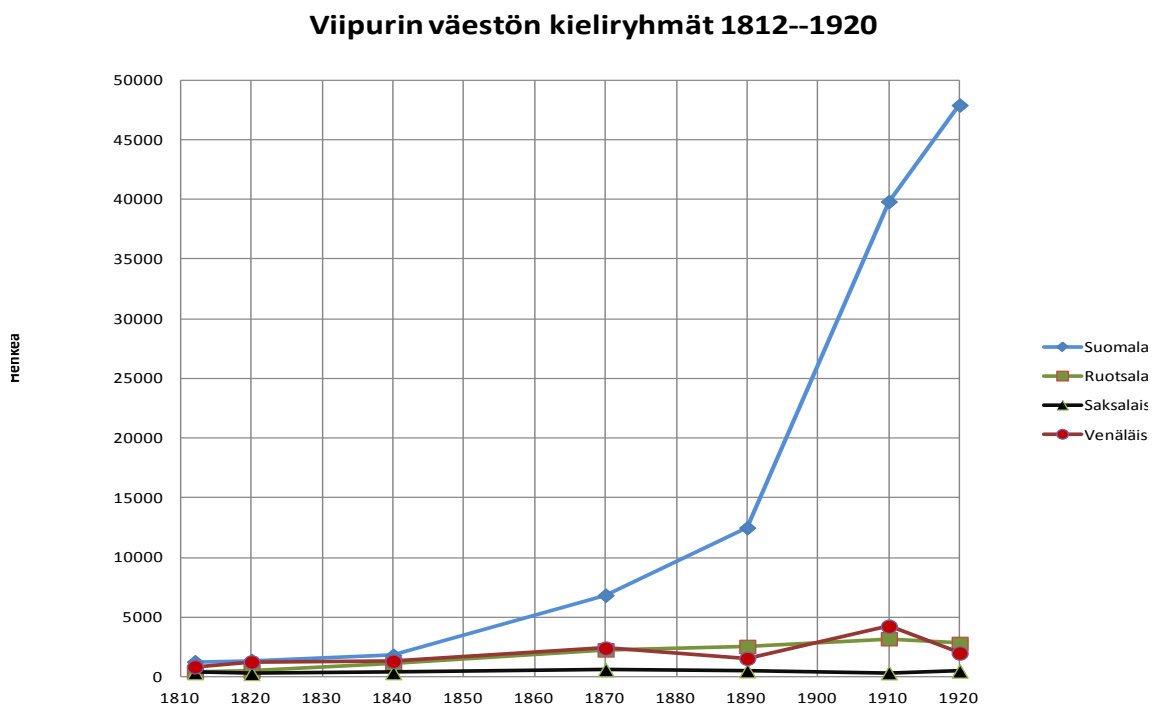
Taulukko 1. Viipurin väkiluku 1812–1920¹
(myös esikaupunkien väestö)

1812	2930
1820	3170
1840	4560
1860	5780
1870	12620
1890	18120
1910	48010
1920	53600

1 1812: KA, Viipurin läänin järjestämiskomitea E 8–9; 1820 ja 1840: Tilastokeskus, Viipurin väkilukutaulut; 1870–1920: SVT, suurimpien kaupunkien väestönlaskennat, Viipuri.

Viipurin väkiluku kasvoi sadassa vuodessa (1812–1910) noin 16-kertaiseksi (Taulukko1 ja Kuvio 1). Kasvu oli aluksi varsin maltillista, mutta nopeutui 1800-luvun puolivälin jälkeen. Kaikkein kiihkein kasvuvaihe koettiin vuosisadan viimeisen neljänneksen aikana ja erityisesti vuosien 1890 ja 1910 välisenä aikana, jolloin Viipurin ja sen esikaupunkien yhteenlaskettu väkiluku kasvoi noin 2,5-kertaiseksi. Väkiluvun lisäys johtui täällä, kuten muissakin Suomen suurimmissa kaupungeissa, voimakkaasta muuttoliikkeestä.

Kuvio 1: Viipurin väestön kieliryhmät 1812–1920 (Absoluuttiset luvut)

Viipurissa ei tosin koettu samanlaista rajua teollistumista kuin Kotkan seuduilla 1870-luvulla tai Pohjois-Kymenlaaksossa ja Vuoksenlaaksossa vähän myöhemmin. Kaupungista ei koskaan tullut metsäteollisuuskeskusta, vaan sen kasvua selittävät paremmin kaupan, liikenteen ja kotimarkkinateollisuuden kasvu. Näistä varsinkin viimeksi mainittu kuului itse asiassa normaalin teollistumisprosessin syventymisvaiheeseen, aikaan, jolloin teollistumisen ensimmäisen vaiheen mukanaan tuoma kansantulon kasvu heijastui myös tavallisen kansan elintason nousuun. Tämän takia Viipurin

väkiluvun rajuin nousu osui vasta kauden lopulle, jolloin erityisesti elintarvike-, rakennus- ja konepajateollisuus kasvoivat ja tarjosivat vuosi vuodelta enemmän työpaikkoja. Tosin Helsinki–Pietari -radan valmistuminen 1870 alkoi jo näkyä muuttoliikkeessä, mutta siitä seurannut liikenneyhteyksien paraneminen vaikutti melko pitkällä tähtäimellä. Saimaan kanavan rakentaminen sitä vastoin ei suoranaisesti tuonut kaupunkiin mitään muuttotulvaa. Itse asiassa se esti Kotkan tapaisen höyrysaokeskittymän synnyn Viipurinlahden seuduille, koska kanavan ansiosta viipurilaisten Saimaan alueella omistamat sahat säilyttivät kilpailukykynsä.

Taulukko 2. Viipurin väestöryhmät, prosenttiosuudet²

	1812	1820	1840	1870	1890	1910	1920
Suomalaiset	44,0	43,3	39,7	54,2	69,0	82,9	89,4
Ruotsalaiset	14,2	15,1	23,7	17,9	14,1	6,7	5,2
Saksalaiset	12,5	9,3	7,9	4,8	2,9	0,7	0,9
Venäläiset	29,1	31,3	28,7	19,1	8,6	8,8	3,7
Muut	1,2	..	..	4,0	5,4	0,9	0,8
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100

Pääosa Viipuriin muuttaneista tuli lähiympäristöstä sekä muualta Itä-Suomesta, joten kaupungin suomea puhuva väestö kasvoi lähes samaa tahtia kuin sen kokonaisväkiluku.³ Vielä kaudella 1812–1840 suomea puhuvan väestön osuus pysytteli 40 prosentin tienoilla, mutta sitten se alkoi nousta

² 1812: KA, Viipurin läänin järjestämiskomitea E 8–9; 1820 ja 1840: Tilastokeskus, Viipurin väkilukutaulut; 1870–1920: SVT, suurimpien kaupunkien väestönlaskennat, Viipuri. Vuosien 1812, 1820 ja 1840 luvut tarkoittavat seurakuntien jäsenmääriä. 1812 ja 1820 ei ole tietoa ortodoksiseurakuntien jäsenmääristä – tällöin venäläisten määrä on laskettu vähentämällä muiden seurakuntien jäsenet Viipurin kokonaisväkiluvusta.

³ Paavolainen 1961, 254, 260.

kiihtyvällä vauhdilla. Jo ennen vuotta 1910 yli 80 prosenttia kaikista viipurilaisista oli suomenkielisiä.

Venäläiset olivat ennen 1800-luvun puoliväliä selvällä marginaalilla toiseksi suurin kieliryhmä, vaikka heidän osuutensa oli laskussa. Se näyttää tosin nousseen hieman Vanhan Suomen liittämisen jälkeen, mutta kysymyksessä saattaa olla näköharha. Todellisuudessa suurin osa venäläisistä oli sotaväkeä: varuskunnan miesvahvuus liikkui 3000 miehen tienoilla, ja siihen luettiin myös joukko sotilaskaupustelijoita, käsityöläisiä, entisiä sotilaita ja sotilaiden omaisia, jotka eivät maksaneet henkiveroja ja olivat sotilasseurakuntien jäseniä. Suomen valloituksen jälkeen sotaväen määrä väheni Viipurissakin, ja ainakin osa varuskunnan lieveväestä joutui ilmeisesti maksamaan henkiveroa muiden kaupunkilaisten tapaan; näin he tulivat ”näkyviksi.” Silti pääosa sotaväestä jäi edelleen väestötilastojen ulkopuolelle, vaikka lähes koko pysyvä varuskunta oli sijoitettu keskelle kaupunkia, entisen Vallin alueelle, keskustorin viereen rakennettuihin suuriin kasarmeihin.

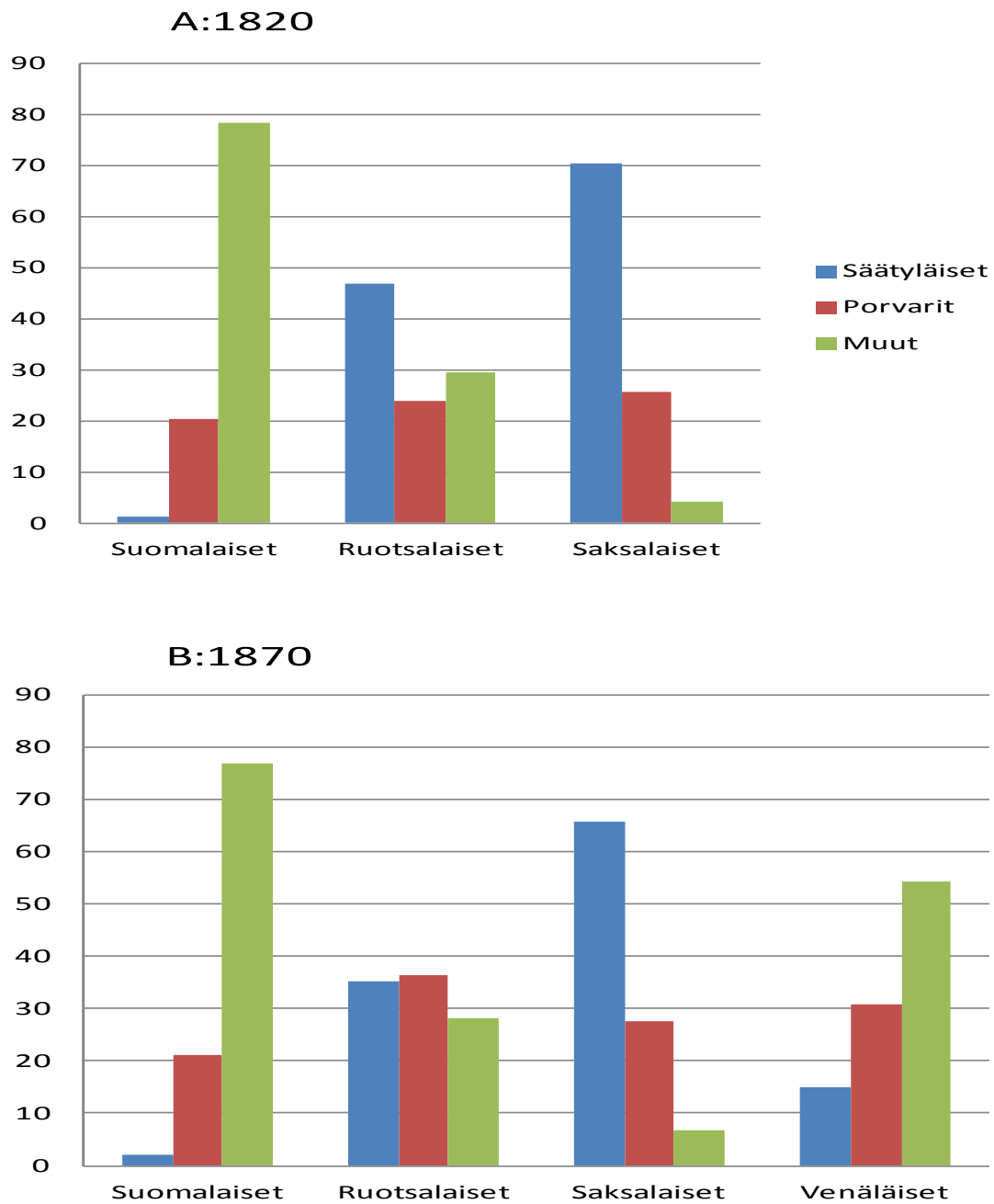
Vielä 1800-luvun alkupuoliskolla Viipuria voitiin luonnehtia neljän kieliryhmän, suomalaisten, venäläisten, ruotsalaisten ja saksalaisten kaupungiksi. Kuitenkin jo Vanhan Suomen liittäminen Suomen suuriruhtinaskuntaan aiheutti yhden selvän muutoksen. Vuonna 1812 saksalaisessa seurakunnassa oli lähes yhtä paljon jäseniä kuin ruotsalaisessa, ja nämä ryhmät edustivat yhdessä myös kaupungin siviiliyhteiskunnan huippua; ruotsalaiselle ja saksalaisella seurakunnalla oli muun muassa yhteinen komea kirkko.

Liittämisen yhteydessä läntisen Suomen poliittinen eliitti aloitti kuitenkin eräänlaisen saksalaisvastaisen kampanjan, koska saksaa puhuvan virkamiehistön katsottiin edustavan entistä korruptoitunutta järjestelmää. Vanhojen ruotsalaisten arvojen palauttamiseksi ruotsi julistettiin virkakieleksi ilman mitään siirtymäaika, jolloin monet vanhat virkamiehet, jotka eivät osanneet riittävästi ruotsia, voitiin syrjäyttää helposti. Kun samaan aikaan kuvernementtihanlinto korvattiin ruotsalaisella lääninhallinnolla, ylimmän ja keskiportaan virkamiesten määrä putosi runsaasta kahdestasadasta alle sataan. Tämän seurauksena melkoinen määrä Viipuriin 1700-luvun lopulla kotiutunutta baltiansaksalaista virkamiehistöä jätti kaupungin. Vuodesta

1812 vuoteen 1820 saksalaisen seurakunnan jäsenmäärä vähenikin 366:sta 294:ään. Samaan aikaan ruotsalaisten määrä nousi 416:sta 478:aan. Tämän jälkeen kieliryhmien kehitys tasaantui, joskin ruotsalaisten määrä kasvoi paljon saksalaisia nopeammin. Vasta 1800-luvun viimeisellä neljänneksellä saksalaisten absoluuttinenkin määrä alkoi laskea, mutta silloin kysymyksessä oli useimmiten kielen vaihdos, ruotsalaistuminen. Siinä vaiheessa kysymys oli kuitenkin enää pienten vähemmistöjen suhteissa tapahtuneista muutoksista, sillä suomenkieliset olivat nousseet kaupungin ehdottomaksi valtaväestöksi. Erityisen voimakkaana tämä muutos näkyi uusissa esikaupungeissa, jotka olivat lähes sataprosenttisesti suomenkielisiä.

Läpi 1800-luvun Viipurin sosiaaliset ja kielelliset jakolinjat olivat melko pitkälle yhteneväisiä. Kuvioista 2 ja 3 näkyy, että niin 1820 kuin 1870 Viipurin saksan- ja ruotsinkielisen väestön selvä enemmistö kuului säätyläistöön tai porvaristoon. Saksalaisten sosiaalirakenne oli erityisen elitistinen: noin kaksi kolmasosaa heistä luokiteltiin säätyläisiksi, kun taas ”muihin” eli työväestöön kuului alle kymmenesosa; ruotsinkielisissä työväestön osuus oli sentään noin 30 prosenttia. Suomalaisväestö sen sijaan edusti aivan asteikon toista laitaa: lähes 80 prosenttia kuului kumpanakin esimerkkivuonna työväestöön, ja säätyläisten osuus oli vain muutama prosentti.

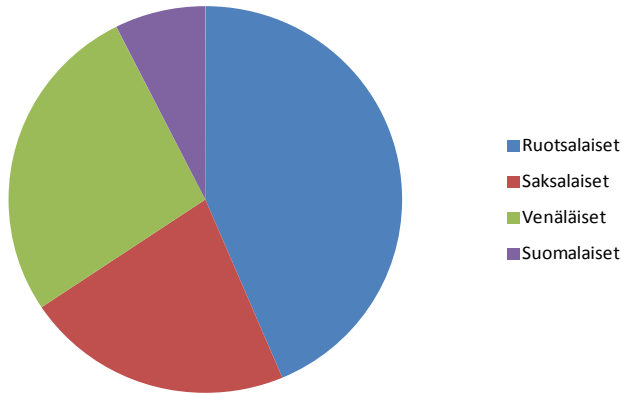
Kuvio 2: Kieliryhmien säätyjakautuma, prosenttia⁴

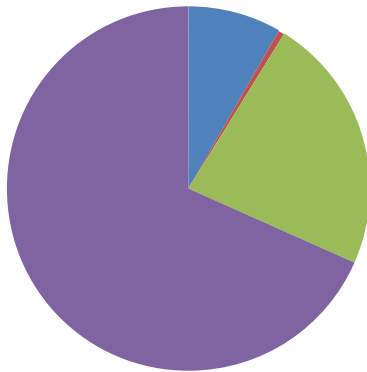
⁴ Tilastokeskus, Viipurin väkilukutaulut 1820; SVT, suurimpien kaupunkien väestönlaskennat, Viipuri 1870.

Kuvio 3: Säätyläistön ja muun väestön kieliryhmät 1870, prosenttia⁵

A: Säätyläistö

B. työväestö

Venäläisten sosiaalinen kirjo (josta tosin ei ole tietoja vuodelta 1820) näyttää puolestaan liikkuneen ruotsalaisten ja suomalaisten välimaastossa: yli puolet kuului työväestöön, mutta säätyläisiäkin oli noin 15 prosenttia. Myöhemmissä väestönlaskennoissa ei viipurilaisia enää luokiteltu saman säätyjaon pohjalta, mutta ainakin siinä suhteessa kuva säilyi muuttumattomana, että suomenkielisten valtaosa kuului kauden loppuun asti työväes-

⁵ Tilastokeskus, Viipurin väkilukutaulut 1820; SVT, suurimpien kaupunkien väestönlaskennat, Viipuri 1870. Huom. Keskimmäisenä ryhmänä oli alempi porvaristo.

töön, jos kohta muiden ryhmien osuus kasvoi hiljalleen. Hieman toisesta näkökulmasta tätä sosiaalista polarisaatiota kuvaavat väestönlaskentojen tiedot eri kieliryhmien koulutustasosta. Vuonna 1910 korkeammin koulutettuja (so. enemmän kuin kansakoulun käyneitä) oli eri kieliryhmissä seuraavasti:⁶

suomenkieliset	7,7 %
ruotsinkieliset	50,4 %
kaksikieliset (suomi/ruotsi)	55,0 %
venäjänkieliset	23,1 %
saksankieliset	69,7 %
muut	20,5%
koko väestö	17,0%

Maaomansodan kynnyksellä viipurilaisten valtaenemmistö puhui siis suomea. Suomalaisten valtaenemmistö oli kuitenkin vähän kouluja käynyttä työväestöä. Voitaneen olettaa, että viimeksi mainittu piirre heikensi demografisen suomalaistumisen yhteiskunnallista vaikutusta.

Aatteellinen suomalaistuminen oli kuitenkin alkanut jo ennen nopean väestönkasvun kautta. Viipuri olikin koko maan mittakaavassa yksi ensimmäisiä suomalaisuusliikkeen keskuksia. Tämän kehitys johdetaan yleensä Jaakko Juteinin 1810-luvulla alkaneesta toiminnasta. Siinä oli kolme keskeistä piirrettä, jotka kaikki näkyvät myöhemminkin Viipurin läänin suomalaisuusliikkeessä.

Suomen kielen lisäksi Juteini korosti myös tavallisen suomalaisen kansan arvoa, ahkeruutta, sitkeyttä ja muita hyviä ominaisuutta ja kohotti näin sen itsetuntoa. Tämän lisäksi hänen tuotannostaan löytyy ajoittain varsin kärkevää yhteiskuntakritiikkiä, joka suuntautui sääty-yhteiskunnan valtasuhteisiin ja toisinaan jopa leimasi ylempien säätyjen edustajat epärehellisiksi, itsekkäiksi ja tyhmiksi. Kahdessa edellisessä suhteessa hänellä oli kuitenkin muutama paikallinen edeltäjä: 1800-luvun alkuvuosina Viipurissa, lähinnä

⁶ Paavolainen 1981, 267.

sen saksankielisessä lyseossa, oli vaikuttanut pieni romantikkojen piiri, jonka jäsenistä jotkut olivat tutustuneet ”kalevalaiseen” kansanrunouteen (aivan ilmeisesti Porthanin teosten välityksellä) ja jopa osasivat suomea. Tämän suunnan monumentti on piirikoulujen tarkastajan August Thiemen 600-säkeinen runoelma *Finnland* (1808), jossa niin Suomen luontoa kuin kansaa kuvataan runebergilaisen ihanteellisessa hengessä – 22 vuotta ennen Saarijärven Paavoa.⁷

Viipurin romantiikan jälkivaikutusta oli kaupungissa vielä 1830-luvulla. Kun siellä aloitettiin ensimmäinen suomenkielinen sanomalehti *Sanan Saattaja Wiipurista*, kuului sitä julkaiseeseen Sanoma Seuran ydinjoukkoon (Juteinin lisäksi) ainakin kolme henkilöä (kaupungin kappalainen Gustaf Wilhelm Wirenius sekä lukion silloiset opettajat Josef Wegelius ja Anders Josef Europaeus), jotka olivat käyneet Viipurin lukiota ensimmäisten romantikkojen ollessa siellä opettajina.⁸

Viipurin saksankielinen sivistyneistö suhtautui myös Juteinin aikana hyvin soopeasti suomalaisen kirjallisuuden edistämiseen. Niinpä kaupungin ensimmäinen sanomalehti *Wiburgs Wochenblatt* (jonka päätoimittajana oli lukion balttilaissyntyinen latinan lehtori Dietrich Andreas Mangelus) julkaisi toisena ilmestymisvuonaan (1824) peräti 25 Juteinin suomenkielistä runoa. Kun lehti sitten lakkasi Mangeluksen kuoleman jälkeen, viimeisen numeron liitteessä mainostettiin sen sijalle perustettua uutta suomenkielistä *Sanan Saattajaa*.⁹

Viipurin sisäisessä ”kulttuuritaistelussa” saksalaiset olivat kuitenkin jäämässä häviölle. Tässä suhteessa ratkaisevaa osaa näytteli 1840-luvun alussa tapahtunut lyseon ruotsalaistaminen. Tämä ei kuitenkaan vahingoittanut suomalaisuusliikettä, sillä Viipurin ruotsinkielinen sivistyneistökin näyttää olleen varsin fennofilistä. Tätä osoittaa vakuuttavasti se, että kun Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura aloitti toimintansa 1845, sen jäseniksi kirjoittautui ”reformoidun” lyseon koko opettajakunta. Viipurissa saattoi tosiaan olla – kuten Matti Klinge on esittänyt – tavallista enemmän ”avointa

---

7 Schweizer 2010.

8 Kyseisten henkilöiden taustoista: Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852.

9 Tommila 1988, 126–127; *Wiburgs Wochenblatt* 52 (*Beilage*)/1832.

asennetta suomen kielen aseman parantamiseen”.¹⁰ Sitä saattoi vielä lisätä se, että arkielämän asioissa suomi oli se *lingua franca*, jota hyvin monet viipurilaiset ymmärsivät.

Aatteellisen suomalaisuusliikkeen varhainen nousu selittyy yksinkertaisesti sillä, että Juteinin yhteiskuntakritiikistä huolimatta kysymys oli – aivan kuten muuallakin Suomessa – ei-suomenkielisen sivistyneistön ”akateemisesta” harrastuksesta. Seuraavassa vaiheessa ainakin muutamissa Viipurin ruotsinkielisissä perheissä (esim. Ahrenbergeillä) alettiin käyttää suomea kotikielenä. Samoihin aikoihin alkoi myös muodostua suomenkielinen keskiluokka. Selvänä ilmauksena sen kasvusta voidaan pitää suomenkielisten oppikoulujen perustamista. Vuonna 1872 toimintansa aloitti neliluokkainen suomenkielinen reaalikoulu ja seitsemän vuotta myöhemmin Viipurin Suomalainen Yksityislyseo. Jo 1884 yksityislyseo siirtyi valtiolle, 1891 reaalikoulusta (alkeiskoulusta) tuli Viipurin Suomalainen Reaalilyseo.¹¹

Hyvin keskeisen – jos kohta kaikkea muuta kuin yksiselitteisen – indikaattorin suomalaisuuden kasvusta tarjoaa Viipurin suomenkielisen lehdistön kehitys. Taulukosta 3 voidaan nähdä, että ennen vuotta 1890 kaupungissa oli ehditty julkaista toistakymmentä suomenkielistä sanomalehteä. Lista on siinäkin mielessä vaikuttava, että ensimmäiset ruotsinkieliset lehdet, *Wiborg* ja lyhytaikainen *Wiborgs Tidning*, ilmestyivät markkinoille vasta 1855, ja vuoteen 1890 mennessä tähän luetteloon voitiin lisätä vain kaksi uutta nimeä (*Östra Finland* ja *Wiborgsbladet*). Toisaalta on hyvä muistaa, että suomenkielisten lehtien lukumäärä kertoo myös siitä, että niillä oli vaikeuksia kerätä kannattavan toiminnan vaatimaa lukijakuntaa. Ensimmäisen *Sanan Saattajan* levikki liikkui vain 200–400:n välillä, ja *Otavakin* sai parhaimmillaan tyytyä 500–600 tilaajaan. Vasta *Viipurin Sanomien* levikki nousi pysyvästi tuhannen päälle: 1899 se pääsi jo selvästi yli 6000:n.¹² Tässä suhteessa tosin Viipurin ruotsinkielinen lehdistö ei ollut sen paremmassa asemassa, koska sen väestöpohja oli suhteellisen vaatimaton. Suomenkielisten lehtien tukena sen sijaan oli ympäröivän maaseudun

---

10 Klinge 1975, 58.

11 Viipurin suomalaisuusliikkeestä yleensä, Kähäri 1981; kouluista, Nissilä 1981.

12 Tommila 1988, 183–184; Landgren 1988, 305–306, 347–348; Ekman-Salokangas et al. 1988.

lukijakunta; koska itäinen fennomania oli läntistä ”demokraattisempaa”, se sai vankan kannattajakunnan myös maaseudulta.

Taulukko 3. Viipurissa vuoteen 1890 mennessä ilmestyneet suomenkieliset sanomalehdet¹³

Sanan Saattaja Viipurista 1833–1836, 1840–1841

Kanava (eli Sanansaattaja Viipurista) 1845–1847

Lukemisia Maamiehille 1849–1850

Sanan-Lennätin 1855–1859

Aamurusko 1859

Otava, Sanomia Wiipurista 1860–1863

Ilmarinen 1866–1872

Suomenehti 1872–1874

Ilmarinen 1874–1888

Wiipurin Sanomat 1885–

Wiipurin Uutiset 1887–1888

Suomenkielisen keskiluokan ja sivistyneistön vahvistuminen näkyy myös yhdistystoiminnassa. Jo 1860-luvun lopulla oli varsin spontaani ja epämuodollinen Suomalainen Seura, johon kuului myös paljon ruotsinkielistä sivistyneistöä. Tällä piirillä oli ilmeisen suuri merkitys suomalaisten oppikoulujen taustaryhmänä. Se selittää myös sen, että Viipuri sai oman naisyhdistyksensä samana vuonna (1884) kuin Suomen Naisyhdistys perustettiin Helsingissä. Kolme vuotta myöhemmin tapahtunut Viipurin Suomalaisen Klubin perustaminen saattaa sitä vastoin heijastaa jo alkavaa kielitaistelua: ruotsalaiset olivat alkaneet vetäytyä Suomalaisesta Seurasta jo 1870-luvulla. Suomenkieliset liikemiehet puolestaan perustivat oman klubinsa, Liikemiesten yhdistys Pamauksen 1891.

---

13 Ekman-Salokangas et al. 1988.

Yhdellä sektorilla viipurilaiset olivat suorastaan edelläkävijöitä. Jo 1875 kaupungissa perustettiin Työväen iltaseura, joka pyrki harjoittamaan humanitääristä ja valistustoimintaa työväestön keskuudessa. Sen synty kytkeytyi ilmeisesti vuotta aikaisemmin aloittaneeseen Kansanvalistusseuraan, mutta käytännön aloite oli tullut Viipurin poliisilaitoksen piiristä, jonka tavoitteena oli ensi sijassa rajoittaa liiallista väkijuomien käyttöä. Tässäkin oli siis kyse keskiluokkaisesta yhdistyksestä, ja sen toiminta näyttää hii-puneen jo ennen vuosikymmenen loppua. Samoihin aikoihin Viipurissa opettajana toiminut runoilija J. H. Erkkö yritti perustaa ”Työmiesyhtiötä”, jonka tavoitteena oli työväestön taloudellisen aseman parantaminen. Sen sääntöjä ei kuitenkaan hyväksytty senaatissa, ja yritys onnistui vasta 1888, neljä vuotta sen jälkeen, kun tehtailija Viktor von Wright oli perustanut Helsingin työväenyhdistyksen. Myös Viipurin työväenyhdistys oli aluksi porvarillinen (tai ”wrightiläinen”), mutta muuttui avoimen sosialistiseksi 1890-luvun lopulla.¹⁴

Siinä vaiheessa, kun Viipurin työväen iltaseura otti ensimmäisiä askeleitaan, oli aatteellisen suomalaisuuden sopusointuinen aika, aika jolloin ”kaikki” kannattivat suomenkielen käytön lisäämistä, jo siirtynyt menneisyyteen. Kielikysymys politisoitui, muuttui taisteluksi vallasta. Kaupunkihallinnon tasolla varsinaista lähtölaukausta merkitsi uusi laki kaupunkien kunnallishallinnosta (1873), joka korvasi porvariston valitsevat pormestarit ja maistraatit vaaleilla valituilla valtuustoilla. Kaikki veroa maksavat kaupunkilaiset olivat äänioikeutettuja, mutta äänien määrä riippui veroäyrien määrästä. Kun vielä palkolliset (käytännössä myös suuri osa työväestä), köyhät ja naimisissa olevat naiset olivat ilman äänioikeutta, valtuuston vaaleihin pääsi osallistumaan yleensä vajaa viidesosa aikuisväestöstä. Viipurissa tämä tarkoitti tietysti sitä, että suomenkielisten enemmistö sai jäädä syrjästäkatsojiksi, kun valtuustoa hallitsivat muunkielisen varakkaan väen edustajat.

Viipurin valtuustossa todellista ja ajoittain varsin kiivasta kielitaistelua käytiin erityisesti kahden kysymyksen ympärillä. Ensimmäinen koski äänestämiseen oikeuttavan äyrimäärän alarajaa sekä suurinta äänimäärää, mitä varakkaimmat pystyivät käyttämään. Taistelun kiivautta osittaa se, että kun

---

14 Soikkanen 1970, 37–68.

suomalaisten ja vapaamielisten ruotsalaisten yhteinen lista voitti vuoden 1889 valtuustovaalissa, hävinneet konservatiivit valittiin senaattiin ja saivat aikaan sen, että vaali jouduttiin uusimaan – tosin tulos ei siitä juuri muuttunut. Toinen suuri kiista koski valtuuston pöytäkirjoissa käytettävää kieltä. Vasta 1893 ehdotettiin ensimmäisen kerran, että pöytäkirjat pidettäisiin suomeksi, mutta meni vielä melkein kymmenen vuotta, ennen kuin edes kompromissi – pöytäkirjat sekä suomeksi että ruotsiksi – meni läpi (1901). Kuusi vuotta myöhemmin suomalaiset saivat kuitenkin lopullisen voiton, kun pöytäkirjoja ryhdyttiin vuoden 1907 alusta pitämään suomeksi. Äänioikeuskiista sitä vastoin ratkesi vasta 1917, kun uusi kunnallislaki sääti yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden.¹⁵

Voi tuntua yllättävältä, että suomalaisuusliikkeen viipurilainen idylli murtui niin perusteellisesti. Kuitenkin asialle löytyy varsin luonnollinen selitys. Niin kauan kuin suomalaisten enemmistö ei kasvanut kovin kovaa vauhtia, se ei tuntunut konkreettiselta uhalta säätyläistön silmissä – sellaiseksi se muuttui vasta, kun suomalainen alaluokka näytti valtaavan kaupungit kaikki osat ja alkoi myös vaatia osaansa vallasta. Tällöin vanhojen viipurilaisten suhtautuminen tulokkaisiin kärjistyi: heissä ei enää nähtykään runebergiläisiä hyveitä, vaan huonot ominaisuudet, alhainen koulutustaso ja ”metsäläinen” käytös alkoivat leimata heitä. Viipurissa 1870 syntynyt Alma Söderhjelm on muistelmissaan välittänyt nuoruutensa mielikuvia seuraavasti: ” - yhteiskunnassa oli kaksi kerrosta, sivistynyt luokka, joka oli ruotsalainen, ja sivistymätön, joka oli suomalainen.” Jopa Pamaus-seuraa pidettiin turhana ”keskiluokan” yrityksenä.¹⁶ Ilmeisesti abstraktiin asiaan, kieleen, oli paljon helpompi suhtautua positiivisesti, jopa empaattisesti, kuin tuota kieltä käyttäviin lihaa ja verta oleviin ihmisiin.

---

15 Kähäri 1981, 622–629.

16 Kähäri 1981, 621.

Lähteet:

Ekman-Salokangas, Ulla, Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo (toim.): *Hakuteos, Sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985. Suomen lehdistön historia 5–7.* Kustannuskiila, Kuopio 1988.

Klinge, Matti: *Bernadotten ja Leninin välissä: Tutkielmia kansallisista aiheista.* WSOY, Porvoo-Helsinki 1975.

Kotivuori, Yrjö: *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852.* (<http://helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli>, luettu 15.12.2012).

Kähäri, Matti: Viipurin suomalaistuminen – suomalaisuuden liike. *Viipurin kaupungin historia IV:2.* Torkkelin säätiö, Lappeenranta 1961.

Landgren, Lars: Kieli ja aate – politisoituva sanomalehdistö 1860–1889. *Suomen lehdistön historia I.* toim. P. Tommila. Kustannuskiila, Kuopio 1988.

Nissilä, Viljo: Koulut ja opistot. *Viipurin kaupungin historia IV:2.* Torkkelin säätiö, Lappeenranta 1981.

Paavolainen, Jaakko: Väestöolot. *Viipurin kaupungin historia IV:2.* Torkkelin säätiö, Lappeenranta 1981.

Robert Schweitzer (toim.): *Zweihundert Jahre deutsche Finnlandbegeisterung.* Aue-Stiftung 2010.

Soikkanen, Hannu: *Luovutetun Karjalan työväenliikkeen historia.* Tammi, Helsinki 1970.

Päiviö Tommila: Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859. *Suomen lehdistön historia I.* toim. P. Tommila. Kustannuskiila, Kuopio 1988.

Wiburgs Wochenblatt 52 (*Beilage*). 1832.